

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

MÄNNISKORÄTTSCENTRET

Verksamhetsberättelse 2021

MÄNNISKORÄTTSCENTRET
VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2021

Förord	4
Del I	
Människorättscentret och den nationella människorättsinstitutionen	6
Ekonomiförvaltning och personal	7
Del II	
Allmän uppföljning av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses	9
Kunskapsunderlag om situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland	9
Uppföljning av genomförandet av internationella människorättskonventioner	9
Rättsstatsprincipen, barometern för grundläggande rättigheter, handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter	11
Del III	
Allmänt främjande av grundläggande och mänskliga rättigheter	13
Människorättsfostran och utbildning i mänskliga rättigheter	13
Utlåtanden och publikationer	14
Evenemang, information och kommunikation	15
Del IV	
Rättigheter för personer med funktionsnedsättning	16
Oberoende mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning	16
Främja och övervaka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning	16
Samarbete	17
Del V	
Äldre personers rättigheter	18
Intressegruppsarbete med det civila samhället och myndigheterna	18
Projekt som främjar äldres rättigheter	19
Utbildning, kommunikation och påverkansarbete	19
Del VI	
Inhemskt och internationellt samarbete om mänskliga rättigheter	20
Verksamhet inom människorättsdelegationen	20
Övrigt inhemskt samarbete	21
Internationellt och europeiskt samarbete om mänskliga rättigheter	23
Bilagor	
Bilaga 1. Människorättscentrets personal 2021	24
Bilaga 2. Människorättsdelegationens medlemmar 2020–2024	24
Bilaga 3. Sektionernas medlemmar	26

Förord

När jag skriver detta förord lever vi i en helt annan och ny situation än 2021 - i en säkerhets-kris på grund av Rysslands olagliga angrepp på Ukraina. Säkerhetsmiljön i hela Europa förändrades på ett ögonblick 24.2.2022. Finland som Rysslands granne måste nu snabbt söka säkerhet, och det verkar mycket starkt att man redan under maj 2022 fattar ett historiskt beslut om att ansöka om medlemskap i Nato. För närvarande är det egentligen bara säkerheten som diskuteras. Coronapandemin har således hamnat i skuggan trots att vi fortfarande har många smittfall och fler dödsfall än någonsin under pandemin.

Det är klart att den dramatiska förändringen av säkerhetsläget också kommer att påverka de mänskliga rättigheterna. Avvägningen mellan säkerhet och mänskliga rättigheter kommer att bli allt viktigare och det finns en risk för att man under förevändning av säkerheten är beredd att avstå från de mänskliga rättigheterna. Detta behöver dock inte vara fallet. De mänskliga rättigheterna har byggts upp så att de tål kriser och är beredda för dem. Det finns goda exempel på detta i Finland redan från tidigare tider, såsom när underrättelselagstiftningen stiftades och tillsynen över den ordnades. Även Människorättscentret fäster allt större uppmärksamhet vid säkerheten och de mänskliga rättigheterna i kristider både i Finland och i större utsträckning.

Coronapandemin och dess effekter fortsatte under hela 2021. Dess långvariga effekter började också synas på olika sätt. I synnerhet hos barn, unga och unga vuxna syntes de långvariga begränsningarna som försämrade hälsotillstånd och ökade psykiska problem. Det började också komma fram forskningsresultat om att man på grund av pandemin inte sökte vård i tid för andra sjukdomar och vårdskulden ökade. Pandemin och de till den relaterade begränsningarna behandlade inte alltid alla människor jämligt. Förutom barn och unga led också andra personer som är i utsatt ställning, exempelvis äldre och personer med funktionsnedsättning, bland annat av isolering. Finland var inte tillräckligt beredd på en hälsokris som coronapandemin. När lagstiftningen förnyas efter pandemin måste tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna och de brister som uppdragats ännu bedömas på ett övergripande sätt. Det finns utrymme för förbättringar både i bedömningen av begränsningarna av de grundläggande rättigheterna och i bedömningen av konsekvenserna.

Under året fäste vi särskild uppmärksamhet vid tillgodoseendet av rättigheterna för personer i sårbar ställning. När det gäller rättigheterna för äldre och personer med funktionsnedsättning var en viktig tyngdpunkt att stärka självbestämmanderätten och för detta gjorde vi både utredningar och utbildningsmaterial.

Vi följde utvecklingen av rättsstaten i Europa och deltog i den nationella debatten om den. Vi publicerade en utredning om tillämpningspraxis för grundlagens 106 § och deltog redan för andra gången i Europeiska kommissionens rättsstatsrapportering genom att lämna information om Finland. Vi fortsatte att utveckla uppföljningen av rättigheterna och deltog i den internationella rapporteringen om mänskliga rättigheter. Uppföljningsverktyget Lempi kunde tas i bruk och i slutet av året kunde vi för första gången utnyttja de insamlade uppgifterna i rapporteringen.

Årets största projekt var att utarbeta en omfattande utredning om aktörer inom de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Målet med utredningen var förutom att tydligt beskriva det komplicerade fältet av aktörer i Finland även att utveckla samarbetet mellan aktörerna. Slutresultatet publiceras i juni 2022 vid en tillställning där man också firar Människorättscentrets 10-årsjubileum.

Människorättscentret arbetade nästan hela 2021 på distans i enlighet med riksdagens anvisningar. Trots omständigheterna fortsatte Människorättscentrets verksamhet att vara aktivt och personalens ork hölls på en god nivå trots den långa pandemin.

Vi hade nöjet att få Kroatiens före detta justitieombudskvinna Lora Vidovic som centrets internationella människorättspåverkargäst under sommaren 2021. Diskussionerna med Lora gav oss nya idéer för att utveckla verksamheten. Lora gjorde en utredning åt centret om de internationella och europeiska standarderna för människorättsaktörer. Maria Fagerholm från riksdagens internationella avdelning var på tjänstemannautbyte vid Människorättscentret och centrets Susan Villa var i Marias ställe på den internationella avdelningen. Båda fick goda nya kunskaper och erfarenhet av utbytet.

Jag vill varmt tacka mina arbetskamrater vid Människorättscentret för en god attityd, initiativkraft och ett framgångsrikt år. Jag vill också tacka medlemmarna i Människorättsdelegationen, kollegerna vid justitieombudsmannens kansli och alla samarbetspartner för ett gott samarbete.

6.5.2022

Sirpa Rautio

Direktör, Människorättscentret

1 Människorättscentret och den nationella människorättsinstitutionen

Människorättscentret och dess människorättsdelegation bildar tillsammans med riksdagens justitieombudsman Finlands nationella människorättsinstitution.¹

Människorättscentret följer upp och främjar tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna och främjar samarbetet mellan aktörer inom området, i synnerhet i Människorättsdelegationens verksamhet. Till dess lagstadgade uppgifter hör internationellt och europeiskt människorättsarbete. Människorättscentrets behörighet omfattar också den privata sektorn, såsom företag och företagens ansvar för de mänskliga rättigheterna.

Människorättsdelegationen främjar information och samarbete mellan olika aktörer, behandlar vittsyftande och principiellt viktiga frågor i fråga om grundläggande och mänskliga rättigheter och godkänner årligen Människorättscentrets verksamhetsplan och verksamhetsberättelse.²

Riksdagens justitieombudsman övervakar lagligheten i myndigheternas verksamhet samt tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna bland annat genom att undersöka klagomål och utföra inspektioner

samt ta egna initiativ.³

Det internationella nätverket för människorättsinstitutioner GANHRI (Global Alliance of National Human Rights Institutions⁴) beviljade Finlands nationella människorättsinstitution A-status på ansökan år 2019. A-status, som gäller fem år åt gången, beviljades första gången 2014.

I och med A-statusen har Finlands nationella människorättsinstitution yttranderätt i FN:s råd för mänskliga rättigheter. Människorättscentret representerar i regel Finlands nationella människorättsinstitution i nätverk av människorättsinstitutioner och i annat internationellt och europeiskt människorättsarbete. Justitieombudsmannen deltar i europeiskt och internationellt samarbete mellan justitieombudsmännen.

Vid ENNHRI:s generalförsamling i december 2021 valdes Människorättscentret till medlem i ENNHRI:s styrelse och GANHRI:s styrelse som representant för det europeiska nätverket. Människorättscentrets direktör Sirpa Rautio valdes samtidigt till ordförande för ENNHRI för en mandatperiod på tre år från och med 31.3.2022.

1 <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/nationella-manniskorattsinstitut/>

2 <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/manniskorattscentret/>

3 <https://www.oikeusasiamies.fi/sv/web/guest/eoa>

4 <https://ganhri.org/>

Människorättscentret har som uppgift att:

- främja information, utbildning, fostran och forskning om de grundläggande och mänskliga rättigheterna
- följa upp hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses och göra utredningar om dem
- ta initiativ och ge utlåtanden för att främja och tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna
- delta i det europeiska och internationella samarbetet för att främja och trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna
- sköta andra motsvarande uppgifter som anknyter till att främja och tillgodose de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt
- främja, skydda och övervaka genomförandet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

De nationella människorättsinstitutionerna (National Human Rights Institution, NHRI) uppfyller Parisprinciperna⁵ som antogs i FN:s generalförsamling 1993:

- De har inrättats genom lag.
- De är självständiga och oberoende.
- De är pluralistiska till sin sammansättning.
- De ska främja och skydda de mänskliga rättigheterna.
- De ska garanteras tillräckliga utredningsbefogenheter och resurser samt behörighet att sköta sina uppgifter.

Ekonomiförvaltning och personal

Administrativt är Människorättscentret en del av riksdagens justitieombudsmans kansli och får en del administrativa tjänster via kansliet. Kansliets registratur tar också hand om centrets dokumenthantering och i personalärenden får man stöd från kansliets förvaltningsavdelning.

Det nära samarbetet med justitieombudsmannens kansli fortsatte under året. Människorättscentrets direktör deltog en gång i veckan i kansliets ledningsmöte som hölls på distans hela året. Centrets tjänstemän deltog i kansliets interna arbetsgrupper (utbildning, jämlikhet och jämställdhet samt arbetarskydd och arbetshälsa).

Under 2021 genomfördes en enkät om arbetstillfredsställelse och chefsarbete (VMBaro) bland kanslipersonalen, som centret för första gången officiellt deltog i. Tidigare år har centret inte haft tillräckligt med personal för att uppfylla kravet på anonymitet. Centrets resultat var bra över hela linjen och låg långt över statsförvaltningens genomsnitt. Människorättscentret har fört en intern diskussion om resultaten och i fortsättningen strävar man efter att ytterligare förbättra hela personalens arbetshälsa samt utveckla verksamhetssätten och informationsgången.

Verksamhetskostnaderna hade i Människorättscentrets budgetproposition för 2021 budgeterats till 962 000 euro, varav personalkostnadernas andel är 769 000 euro och konsumtionsutgifternas andel 193 000 euro.

Människorättscentret hade sju ordinarie tjänster år 2021: en direktör, fem sakkunniga och en administrativ assistent. En fast anställd tjänsteperson har varit tjänstledig sedan 2019 vid riksdagens justitieombudsmans kansli. Under 2021 fanns det dessutom två experter med visstidsanställning på Människorättscentret, varav den ena under hela året och den andra i cirka nio månader.

5 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>

I oktober 2021 inleddes en ansökan till programmet för unga experter på mänskliga rättigheter. Två unga som var intresserade av de grundläggande och mänskliga rättigheterna valdes till programmet för en tjänst på 18 månader. Sammanlagt 239 ansökningar kom in, vilket visar att intresset för mänskliga rättigheter är stort bland unga människor och att programmet behövs. Programmet inleddes i februari 2022, då de två utvalda unga experterna började sin tjänst.

Också Människorättscentrets internationella besöksprogram för människorättspåverkare inleddes under 2021. Varje år bjuds någon nationell människorättsinstitutionens nuvarande eller tidigare representant in för att bekanta sig med arbetet i Finland med grundläggande och mänskliga rättigheter och för att utbyta erfarenheter. Kroatiens före detta rättsexpert Lora Vidovic besökte Människorättscentret under sommaren i cirka två veckor, men på grund av coronarestriktionerna genomfördes programmet främst på distans. Lora Vidovic gjorde en utredning till Människorättscentret om människorättsaktörernas internationella och europeiska standarder. Hon deltog också i Människorättscentrets och Människorättsdelegationens möten, där hon delade med sig av sin erfarenhet och kompetens särskilt när det gäller utvecklingen av samarbetet med intressegrupper.

Människorättsdelegationen godkände Människorättscentrets verksamhetsplan för 2021 i⁶ december 2020. Människorättscentret har enligt egen bedömning uppnått de mål som ställdes upp i verksamhetsplanen för 2021 mycket väl trots den utdragna coronapandemin. Människorättsdelegationens uppgift är att utifrån verksamhetsberättelsen göra en slutlig utvärdering av verksamhetsplanens genomförande.

6 <https://www.manniskorattscentret.fi/publikationer/verksamhetsberattelser-och-verks/>

2 Allmän uppföljning av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses

Kunskapsunderlag om situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland

Med allmän uppföljning av de mänskliga rättigheterna avses insamling av information om hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses, analys av informationen och upprätthållande av en aktuell lägesbild.⁷ Utifrån den informationen som samlas in kan man bedöma hur man bäst främjar det faktiska tillgodoseendet av rättigheterna. På basis av uppföljningsuppgifterna kan man bedöma hur rättigheterna tillgodoses formellt och i verkligheten bland olika personer och grupper. Uppföljningen grundar sig på befintlig tillförlitlig information och egna utredningar som görs enligt möjligheter och behov. Erfarenhetsbaserad information samlas in bland annat med hjälp av enkäter.

Människorättscentret fortsatte under året att systematiskt utveckla uppföljningsverksamheten. Människorättscentret införde 2021 ett uppföljningsverktyg (Lempi) som ger tekniska förutsättningar för ännu mer systematisk uppföljning av grundläggande och mänskliga rättigheter.

Målet är att centret ska ha en omfattande berättelse som beskriver läget för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland och som i fortsättningen kan överlämnas till riksdagen, såsom ombudsmännens riksdagsberättelser.

Uppföljning av genomförandet av internationella människorättskonventioner

Människorättscentret deltar i den periodiska rapporteringen om människorättskonventionerna genom att lämna självständiga yttranden och närvara vid utfrågningar. Dessutom informerar centret om de rekommendationer som besöksorganen gett och bevakar att rekommendationerna och besöksorganens avgöranden verkställs. Människorättscentret uppmuntrar medborgarorganisationer att delta i rapporteringen genom egna yttranden.

Finlands sjunde periodiska rapport om genomförandet av FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) behandlades i FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-kommittén) i februari 2021. Människorättscentret gav ett utlåtande till kommittén och deltog i samrådet som en del av rapporteringsprocessen. I sitt utlåtande behandlade Människorättscentret bland annat företagsansvarsfrågor, urfolks rättigheter, jämställdhetsfrågor samt rättigheter för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning.

Kommittén gav Finland flera rekommendationer rörande tillgodoseendet av ESK-rättigheterna om bland annat främjandet av jämställdhet på arbetsmarknaden och i utbildningen, lika lön, arbets- och pensionsrättigheter för personer med funktionsnedsättning, självstän-

7 <https://www.manniskorattscentret.fi/uppfoljning/>

digt boende och omsorg för äldre personer samt tillgången till hälsotjänster, inklusive mentalvårdstjänster.

Finlands sjunde periodiska rapport om genomförandet av FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen) behandlades i FN:s kommitté för mänskliga rättigheter i mars 2021. Människorättscentret gav ett utlåtande till kommittén och deltog i samrådet som en del av samrådsprocessen. I utlåtandet lyfte man fram de nationella strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna, människorättsfostran, konsekvensbedömningar av de grundläggande och de mänskliga rättigheterna, utvidgning av diskriminerings- och jämställdhetsnämndens behörighet, hatretorik, revidering av translagen och interkönade barn, våld mot kvinnor, kvinnors delaktighet, självbestämmanderätten inom socialservicen och hälso- och sjukvården samt samernas rättigheter och vapenvägrares rättsliga ställning.

Kommittén gav Finland rekommendationer om tillgodoseendet av MP-rättigheterna bland annat i fråga om konsekvensbedömningar av mänskliga rättigheter, åtgärder mot terrorism, inklusive utskrivning av barn från Al-Hol-lägret, förbud mot etnisk profilering, behandling av utlänningar, civil och militär underrättelse, vapenvägran och religionsfrihet.

Den åttonde rapporteringsomgången för FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor pågår. Regeringen lämnade sin periodiska rapport i december 2020. I juni 2021 gav Människorättscentret sitt utlåtande om genomförandet av konventionen och lyfte fram pandemins konsekvenser särskilt för kvinnor, den otillräckliga bedömningen av könskonsekvenser, den alltför snäva definitionen av jämlikhet, våld mot kvinnor, kvinnors politiska deltagande och delaktighet för kvinnor med funktionsnedsättning i samhället. I utlåtandet lyfte man också fram hur splittrade de nationella människorättsstrukturerna är, behovet av människorättsfostran, äldres sysselsättning och diskriminering i arbetslivet, könsskill-

naderna i pensioner, tillgången till hälso- och sjukvård för kvinnor med funktionsnedsättning och sterilisering mot deras vilja, kostnadsfria preventivmedel för unga, behovet av att ändra translagen samt likabehandling av kvinnor och flickor inom idrotten.

Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) antog sin femte rapport om Finland den 18 juni 2019. Människorättscentret försåg ECRI med information om de ämnen som valts ut för intensivare övervakning i augusti 2021. Temana var diskriminerings- och jämställdhetsnämndens befogenheter och resurser samt reformen av translagen.

Europadomstolen för mänskliga rättigheter (beslut om att inte ta klagomålet till prövning överklagandet och beslut om upphävande av en tidigare dom, N.A. mot Finland) och FN:s kommitté för barnets rättigheter (företrädare för barnets bästa i asylärenden) gav avgöranden gällande individuella och kollektiva klagomål i Finland.

Människorättscentret har sedan juni 2021 särskilt uppmärksammat dröjsmål i det nationella verkställandet av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheternas och ECSR:s (Europeiska kommittén för sociala rättigheter) avgöranden som gäller Finland. Människorättscentret bad utrikesministeriet att utreda dessa dröjsmål. Då fanns det sammanlagt 19 domar från Europadomstolen och 7 avgöranden från ECSR som gällde Finland. Även Människorättsdelegationen diskuterade frågan i september 2021.

I september 2021 avslutade Europarådets ministerkommitté uppföljningen av 11 domar och ytterligare en dom i december. I slutet av året pågick verkställandet fortfarande när det gäller 18 domar. Den äldsta av dessa är från 2005. Alla sju besluten från kommittén för sociala rättigheter är fortfarande inte avgjorda.

I början av december var Europadomstolens avgörande i ärende X mot Finland (34806/04) 2012 föremål för en särskild effektiv granskning av ministerkommittén. Fallet handlar bland annat om tvångsmedicinering

av en patient på ett psykiatriskt sjukhus och bristen på effektiva rättskyddsmedel. Behandlingen i ministerkommittén fortsätter under 2022. Det finns också två nya klagomål som är anhängiga vid Europadomstolen om påtvingad medicinsk behandling och avsaknad av rättskyddsmedel, som regeringen har ombetts svara på (E.S. mot Finland (23903/20) och H.H. mot Finland (19035/21)).

Regel 9 i Europarådets ministerkommittés arbetsordning ger de nationella människorättsinstitutionerna (NHRI) och medborgarorganisationerna möjlighet att lämna yttranden till ministerkommittén för övervakning av verkställandet av Europadomstolens domar. Människorättscentret utnyttjade denna möjlighet första gången 2021 och centret följer upp verkställandet även i fortsättningen.

Ett internationellt samarbetsprojekt, påbörjad under 2019 gällande inverkan av FN:s fördragsorgan i 20 olika länder, fortsatte under 2020. Publikationen av den bok som projektet resulterade i fördröjdes på grund av projektets bärande kraft, professor Christof Heyns plötsliga bortgång den 28 mars 2021. Boken lär publiceras först i slutet av 2022.

Rättsstatsprincipen, barometern för grundläggande rättigheter, handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter

Människorättscentret följde rättsstatsutvecklingen och diskussionen kring det i såväl Finland som Europa. Till Europeiska kommissionens mekanism för observation av rättsstatsprincipen lämnades redan för andra gången observationer om rättsstatsläget i Finland i publikationen State of the rule of law in Europe 2021 Report - ENNHRI, som samordnades av ENNHRI.

Människorättscentrets utredning om tillämpningspraxisen gällande grundlagens 106 § publicerades i början av 2021. Dessutom publicerades en sammanställning med observationer av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodosågs 2020.

Den nationella barometern för grundläggande rättigheter, som utförts tillsammans med justitieministeriet, publicerades i juni 2021. I projektet Barometern för grundläggande rättigheter kunde ny information inhämtas om situationen för språkliga minoriteter (arabiska, ryska och svenska) och personer med funktionsnedsättning i förhållande till hela befolkningen. Människorättscentrets två separata tematiska sammanställningar om tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och den allmänna medvetenheten om de mänskliga rättigheterna har ännu inte färdigställts utan har flyttats fram till 2022.

Statsrådets handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter gavs ut i juni 2021. Människorättscentret deltog i utarbetandet av handlingsplanen i egenskap av expert och medlem i statsrådets nätverk för grundläggande och mänskliga rättigheter (PIOV) som expert och medlem i indikatorarbetsgruppen. Handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter innehåller den första nationella indikatorramen för grundläggande och mänskliga rättigheter. Dessutom förbättrar handlingsprogrammet uppföljningen av tillgodoseendet av rättigheterna bland annat genom att främja forskning och insamling av

information, genom att allt mer effektivt följa upp de internationella övervakningsorganens rekommendationer och verkställandet av dem samt genom att utveckla bedömningen av konsekvenserna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna i lagberedningen.⁸

Människorättscentret deltog i rollen som expert i forskningsprojektet SIHTI som inleddes i maj 2020 och som omfattade forsknings- och upplysningsverksamhet vid statsrådets kansli.⁹ Målet med projektet var att bedöma hur ansvaret för de mänskliga rättigheterna förverkligas på finländska företag, det vill säga hur de har verkställt FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter. Cirka 80 finländska företag ingick i undersökningen. I projektets konsortium ingick förutom Människorättscentret även Hankens och Helsingfors universitets gemensamma forsknings- och utvecklingscenter för forskning i företagsansvar (huvudansvarig instans), FIANT Consulting Oy och 3bility Consulting. Resultaten publicerades i januari 2021. Människorättscentret gjorde också en utredning om statusen för företagens ansvar för de mänskliga rättigheterna hos finländska företag inom omsorgsbranschen med samma metoder som användes i utvärderingarna av SIHTI-projektet. Utifrån utredningen utvärderar centret i fortsättningen möjliga åtgärder för att främja ansvaret för de mänskliga rättigheterna på företag inom omsorgsbranschen.

8 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/uutiset/valtio-neuvosto-on-hyvaksynyt-kolman/>

9 <https://www.hanken.fi/sv/node/2408911>

3 Allmänt främjande av grundläggande och mänskliga rättigheter

Människorättsfostran och utbildning i mänskliga rättigheter¹⁰

På lärarutbildningen vid pedagogiska fakulteten på Helsingfors universitet fortsatte Människorättscentrets initiativ och delfinansiering av projektet Mänskliga rättigheter, demokrati, värderingar och dialog inom fostran för att stärka kunskaperna om de grundläggande och mänskliga rättigheterna¹¹. Projektet avslutades den 31/7-2021.

I slutskedet av projektet producerades temautbildningshelheter om människorättsfostran enligt artikel 24 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (inkluderande undervisning) och om samerna som urfolk.

Utbildningsmaterialet i anslutning till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (inkluderande utbildning som en mänsklig rättighet - Grundläggande och mänskliga rättigheter, rätt till utbildning och funktionsnedsättning) gjordes på ett inkluderande sätt.¹² Stödstiftelsen för barn och unga

med funktionsnedsättning Vamlas förmedlade synpunkter från unga inflytelserika personer till utbildningen och barnombudsmannen de unga rådgivarnas synpunkter på inkludering. Kommittén för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning bidrog också till att förbereda materialet.

Människorättsutbildning gällande samer för lärare och lärarutbildning producerades i samarbete med Helsingfors universitet, Sametinget och Människorättscentret (Ursprungsfolket samerna och de mänskliga rättigheterna - Människorättslig grund, språkliga och kulturella mänskliga rättigheter, klimatförändringen och stöd för fostrare).¹³ Utöver informationspaketet producerades videointervjuer med samer om ämnen som definitionen av urfolk, språkliga rättigheter, klimatförändringar och budskap för lärare. Utbildningsmaterialet spreds i olika kanaler, inklusive i riksdagen, och fick ett mycket bra mottagande och återkoppling från användarna.

Människorättscentrets föreläsningsserie om grundläggande och mänskliga rättigheter från 2017 uppdaterades under året. Föreläsningarna om Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och Europarådet förnyades och publiceras på centrets webbplats i början av 2022.

10 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/>

11 <https://www2.helsinki.fi/sv/projekt/manskliga-rattigheter-demokrati-varderingar-och-dialog-inom-fostran>

12 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/tietoa-ja-materiaaleja-teemoitta/koulutusmateriaalia-vammaisten-henk/inklusiivinen-koulutus-ihmisoikeute/>

13 <https://www.manniskorattscentret.fi/utbildning/teman/ursprungsfolket-samerna-och-de-mans/>

Utlåtanden och publikationer

Människorättscentrets uppgift är att genom initiativ och utlåtanden främja tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Människorättscentret kommer med utlåtanden antingen på basis av begäran om utlåtande eller på eget initiativ om teman i

anslutning till sin verksamhet och om strukturella frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Människorättscentrets egna publikationer och utredningar främjar de grundläggande och mänskliga rättigheterna genom att producera egen information om ämnen som man har konstaterat att det saknas information om.

Människorättscentrets utlåtanden 2021:

- 10.12.2021 Utlåtande om det bifogade utkastet till klient- och patientsäkerhetsstrategi och genomförandeplan 2022-2026 (på finska)
- 12.11.2021 Utlåtande om regeringens proposition om förslaget till lag om ändring av medborgarskapslagen (på finska)
- 21.10.2021 Utlåtande om den förse-nade verkställigheten av målet X mot Finland (på finska)
- 29.9.2021 Utlåtande om betänkandet från arbetsgruppen som förbereder lagen om utkomststöd (på finska)
- 24.9.2021 Utlåtande om regeringens proposition om ändringar i utlänningslagen - familjeåterförening (på finska)
- 23.9.2021 Utlåtande om FN:s tredje utkast till konvention om mänskliga rättigheter och transnationella företag och andra företags verksamhet (på finska)
- 21.9.2021 Utlåtande om ändring av artikel 118 § i värnpliktslagen och 79 § i civiltjänstlagen (på finska)
- 15.9.2021 Utlåtande om Finlands uppföljningsrapport till den internationella handlingsplanen för åldrande i Madrid (på finska)
- 6.9.2021 Utlåtande om regeringens proposition om att reformera naturvårdslagen (på finska)
- 6.9.2021 Utlåtande om regeringens proposition om en ny klimatlag (på finska)
- 27.8.2021 Utlåtande till ECRI om halvtidsöversynen av den femte kontrollomgången (på finska)
- 6.8.2021 Utlåtande om utkastet till rekommendation om hatretorik från Europarådets ministerkommitté (på finska)
- 6.8.2021 Utlåtande om betänkandet av den kommitté som bereder ändringen av lagen om samebyar (på finska)
- 9.6.2021 Utlåtande om FN:s CEDAW-kommitté för granskning av regeringens periodiska rapport (på finska)
- 30.4.2021 Utlåtande till utrikesministeriet om utkastet till tilläggsprotokoll till Europarådets konvention om mänskliga rättigheter och biomedicin (den s.k. Oviedokonventionen) om skyddande av mänskliga rättigheter och människovärdet (på finska).
- 5.3.2021 Utlåtande om utkastet till regeringens förslag till ändring av lagen om diskrimineringsombudsmannen (på finska). Ändringen innebär att diskrimineringsombudsmannen får rollen som rapportör av våld mot kvinnor.
- 22.2.2021 Utlåtande till FN:s människorättskommitté om genomförandet av MP-konventionen (periodisk rapport) (på finska)
- 15.2.2021 Utlåtande från delaktighetsarbetsgruppen om förslagen till reform av lagstiftningen om handikappservice (på finska).

Människorättscentrets publikationer 2021¹⁴

- Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa - koottuja havaintoja vuodelta 2019 (på finska)
- Itsemääräämisoikeus ikääntyneiden ympärivuorokautisissa palveluissa (på finska)
- Perustuslain 106 §:n etusijaaännös ja ilmeisen ristiriidan vaatimus - onko aika kypsä muutokselle? (på finska)
- Koronapandemia ja ikääntyneet - kooste hankkeista, tutkimuksista, raporteista ja valvonnasta (på finska)
- Vanhusneuvostojen toiminta ja vaikutusmahdollisuudet kunnissa (på finska)
- Människorättscentrets verksamhetsberättelse 2020

Evenemang, information och kommunikation

Olika evenemang för allmänheten och experter är ett centralt sätt för Människorättscentret att informera och utbilda om aktuella frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Coronapandemin minskade antalet egna evenemang betydligt 2021 jämfört med tidigare år.

På Människorättscentrets webbplats samt på Twitter- och Facebook-kontot publicerades meddelanden, utlåtanden samt nyheter och översikter om de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Nyheter publicerades om Människorättscentrets verksamhet samt om inhemska och internationella teman och händelser som gäller grundläggande och mänskliga rättigheter.

Under 2021 gjordes en plattformsuppdatering av webbplatsen för att förbättra tillgängligheten.

Information om olika människorättsteman, såsom rättigheter för personer med funktionsnedsättning och äldre personers rättigheter, gavs också genom riktad kommunikation. (Se även del IV och V.)

Människorättscentrets evenemang och utbildningar 2021

- Utbildning om de grundläggande och mänskliga rättigheterna för äldre till projektet Vetovoimainen vanhustyö (yrkeshögskolan Savonia och Savolax utbildningssamkommun) 4.2.2021
- European Law Students' Association Finlands (ELSA) och Människorättscentrets utbildning i människorätts- och rättsstatsfrågor 27.4.2021
- Utbildningar om äldres självbestämmanderätt inom dygnetrunttjänster 18.5.2021, 20.5.2021, 1.6.2021 och 3.6.2021
- Människorättscentrets och Förbundet för mänskliga rättigheters webinarium om ekonomiska, sociala och kulturella mänskliga rättigheter 6.5.2021
- Människorättscentrets webinarium om äldres självbestämmanderätt inom omsorgstjänsterna 31.5.2021
- Fotoutställning med covid-19-tema av Johanna Kare i serien Katso Ihminen, beställd av Människorättscentret 11.6-31.7.2021, Tempelplatsens kyrka och köpcentret Tripla Mall

¹⁴ <https://www.manniskorattscenret.fi/publikationer/>

4 Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Oberoende mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska de stater som ratificerat konventionen utse eller inrätta en oberoende mekanism för att främja, skydda och övervaka genomförandet av konventionen. I Finland handhas den oberoende mekanismens uppgifter av Människorättscentret och dess Människorättsdelegation tillsammans med riksdagens justitieombudsman.

Främja och övervaka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning

Människorättscentrets arbete med personer med funktionsnedsättning är fokuserat på att öka medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, övervaka tillgodoseendet av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och främja delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Under 2021 gav Människorättscentret ut översättningar till finska och svenska av CRPD-kommitténs allmänna kommentarer nr 6 och 7. Den allmänna kommentaren nr 6 behandlar artikel 5 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som bland

annat kräver att de avtalsslutande parterna förbjuder all diskriminering på grund av funktionsnedsättning och vidtar alla lämpliga åtgärder för att säkerställa rimliga anpassningar. Den allmänna kommentaren nr 7 behandlar plikten enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att se till att personer med funktionsnedsättning är delaktiga i att fatta beslut som gäller dem (artikel 4.3) och förfarandet för uppföljning av det nationella genomförandet av konventionen (artikel 33.3).

Människorättscentret gav ett utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om tryggheten av delaktigheten för personer med funktionsnedsättning inom funktionshindersservicen. Människorättscentret betonade att enbart lagändringar inte räcker till för att stärka rätten till service som grundar sig på individuella behov för personer med funktionsnedsättning. En tillräcklig och högkvalitativ utbildning av socialmyndigheterna är viktig och likaså säkerställandet av tillräckliga resurser för funktionshindersservicen.

Reformen av lagstiftningen om handikappservice inleddes 2021. En sakkunnig från Människorättscentret kom med utlåtanden på två höranden i juni. Människorättscentret lyfte i sina utlåtanden särskilt fram CRPD-kommitténs observationer om assistans vid beslutsfattande, personlig assistans och de stödtjänster som vårdnadshavare till barn med funktionsnedsättning behöver.

Människorättscentret har i flera års tid följt beredningen av tilläggsprotokollet om vårdåtgärder mot patientens vilja till Europarådets konvention om mänskliga rättigheter och biomedicin (den s.k. Oviedokonventionen). Människorättscentret gav ett utlåtande om utkastet till tilläggsprotokoll, där man uttryckte oro över att utkastet fortfarande är problematiskt i förhållande till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I utkastet till tilläggsprotokoll finns inte heller någon artikel som tar upp på vilket sätt man verkar för att stärka självbestämmanderätten för en person som är föremål för begränsningsåtgärder.

Människorättscentret inledde ett gemensamt projekt med diskrimineringsombudsmannen för att främja rättigheterna i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning. Målet med projektet är att i enlighet med artikel 27 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning främja funktionshindrades rätt till arbete och öka deras sysselsättning. I publikationen, som ges ut i början av 2022, ger man rekommendationer när det gäller hur strukturella problem som försvårar delaktigheten i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning kan lösas.

Människorättscentret ordnade den 9 december 2021 tillsammans med diskrimineringsombudsmannen ett informationsinslag för riksdagsledamöterna om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Under evenemanget behandlades aktuella teman med anknytning till rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som var främjande och övervakning av rättigheter för personer med funktionsnedsättning, myndigheternas resurser och resurser för tillsynen, behovet av forskning och uppföljningsdata samt andra frågor som har med rättigheter för personer med funktionsnedsättning att göra, såsom delaktighet i arbetslivet, diskriminering och personer med funktionsnedsättnings deltagande i beslutsfattande som gäller dem själva.

Människorättscentret var expertmedlem i delegationen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (VANE) och deltog

i uppföljningsgruppen för lagen om tillhandahållande av digitala tjänsters arbete. Uppföljningsgruppens arbete under mandatperioden fokuserade på att följa upp verkställandet av tillgänglighetsdirektivet och stödja Regionförvaltningsverket i Södra Finland i dess övervakningsarbete.

Människorättscentret stödde Vammaisfoorumi ry:s enkät om skolvardagen för föräldrar till barn med funktionsnedsättning. Resultaten av enkäten publiceras i början av 2022.

Samarbete

Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK) sammanträdde fyra gånger under mandatperioden. Under 2021 behandlade VIOK bland annat coronapandemins inverkan på personer med funktionsnedsättning och läget för de handikappolitiska åtgärderna i regeringsprogrammet. VIOK deltog i granskningen av översättningen av CRPD-kommitténs allmänna kommentarer till finska och svenska.

VIOK och diskrimineringsombudsmannens delegation för likabehandlingsärenden höll ett gemensamt möte den 28 september 2021, där man hörde organisationerna för personer med funktionsnedsättnings och andra centrala aktörers synpunkter på utkastet till Människorättscentrets och diskrimineringsombudsmannens publikation om att främja rättigheterna i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning.

Under mandatperioden färdigställde riksdagens justitieombudsmans och Människorättscentrets funktionshinderteam ett självutvärderingsverktyg. Verktyget består av frågor som självständigt leder en till en bedömning av hur väl boendeserviceenheternas verksamhet och verksamhetsstöd och stärker klienternas självbestämmanderätt. När man filade på de slutliga frågorna och testade verktyget samarbetade man på bred front med myndigheter och organisationer.

5 Äldre personers rättigheter

Intressegruppsarbete med det civila samhället och myndigheterna

Under året samarbetade Människorättscentret intensivt med riksdagens justitieombudsmans äldreteam i fråga om äldre personers rättigheter. Som samarbete lät Taloustutkimus göra en intervjuundersökning om servicebehovet och tillgången till tjänster för äldre som bor hemma. En sammanfattning av resultaten av intervjuundersökningen publicerades i slutet av året.¹⁵

Centret fortsatte sitt omfattande samarbete med äldreorganisationer, myndigheter, forskare och experter samt människorättsorganisationer. Människorättscentret deltog också i det nationella nätverket för experter på äldre frågor, VAASI.¹⁶ I verksamheten framhövdes samarbetet med kommunerna och serviceproducenterna i högre grad än året innan.

Claudia Mahler, oberoende expert på äldre personers rättigheter vid FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR-rådet), besökte Finland den 26 oktober till den 4 november 2021. Besöket är det första besöket i Norden av den självständiga experten på äldres rättigheter sedan mandatet inrättades 2014. Syftet med besöket är att rapportera till MR-rådet om Finlands lagstiftning som gäller äldres rättigheter och

Människorättscentrets mål för arbetet för att främja äldres rättigheter är att:

- förstärka det rättsliga perspektivet bland annat inom äldreomsorgen
- påverka värderingar och attityder
- bidra till kunskap och förståelse om äldres rättigheter och
- påverka kvaliteten och innehållet i lagstiftningen om äldres rättigheter.

om hur rättigheterna tillgodoses. Mahler ska presentera sin rapport och rekommendationer till Finland i MR-rådet under höstsessionen 2022, då Finland kommer att vara föremål för granskning i rådet.

I sitt avslutande utlåtande betonade Mahler bland annat äldres heterogenitet som grupp och vikten av att respektera deras kulturella, språkliga och andra individuella rättigheter.

I samband med Claudia Mahlers besök ordnade Människorättscentret ett möte för henne med forskare inom åldrande och samråd med frivilligorganisationer. I samrådet med frivilligorganisationer deltog Amnesty Finland, Suvanto ry, Sateenkaariseniorit, Synskadades förbund, HelpAge International Finland, Valli ry, Eläkeliitto, Centralförbundet för de gamlas väl, Vammaisfoorumi, Minnesförbundet, Pensionärerna rf, Jade-toimintakeskus, Förbundet för Fa-

¹⁵ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/uutiset/ihmisoikeuskeskus-ja-eduskunnan-oik/>

¹⁶ <https://sites.uef.fi/hyvinvointioikeus/vaasi/>

miljevård i Finland, Äldreinstitutet, Samisoster och Räddningsbranschens Centralorganisation i Finland SPEK.

Under 2021 publicerade en självständig expert på äldre personers rättigheter två årsrapporter: En rapport om de mänskliga rättigheterna för äldre kvinnor samt en rapport om ageism och åldersdiskriminering. Människorättscentret besvarade förfrågningar om båda rapporterna.

FN:s Open-ended Working Group on Ageing höll sitt elfte möte i mars-april 2021. Människorättscentret hade gett ett skriftligt utlåtande inför mötet redan hösten 2019 innan coronapandemin började. Före OEWGA:s möte samarbetade man intensivt med ENNHRI och GANHRI bland annat i samordningen av de nationella människorättsinstitutionernas anföranden och informationsutbytet.

Minoritetsgrupper och mångfald bland äldre syntes i Människorättscentrets arbete för äldre personers rättigheter bland annat genom att ett av mötena i sektionen för äldre personers rättigheter reserverades för diskussion om rättigheterna för äldre med ett främmande språk som modersmål utifrån ett inledningsanförande av representanter för verksamhetscentret Jade. Människorättscentret deltog också i det nordiska seminariet Indigenous peoples: language, culture, and life cycle som hölls i Enare i augusti och höll där ett anförande om rättigheterna för äldre och personer med funktionsnedsättning som hör till ett urfolk. Människorättscentret bjöd in organisationer som representerar olika befolkningsgrupper och minoriteter till samrådet som hölls i samband med besöket av den oberoende experten på äldre personers rättigheter vid FN:s råd för mänskliga rättigheter Claudia Mahler.

Projekt som främjar äldres rättigheter

Människorättscentret gjorde en utredning om äldre klienters självbestämmanderätt och tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna inom boendeservice med heldygnsomsorg. Projektet genomfördes i samarbete med aktörer som tillhandahåller serviceboende med heldygnsomsorg. Resultaten publicerades i en separat rapport 2021.

Människorättscentret publicerade en utredning där man kartlade de kommunala äldrerådens verksamhet, goda praxis och eventuella utmaningar. En enkät skickades till alla äldreråd för att utreda varje råds praxis och verksamhetsförutsättningar. En rapport om enkätresultaten publicerades våren 2021.

I december 2020 inleddes projektet Oikeutta ikäihmisille! - tarinoita ikääntyvästä Suomesta (OITIS). I undersökningen samlade man in fritt formulerade berättelser från äldre om de rättsliga problem de upplevt och deras möjligheter till rättvisa. I projektet deltar Institutet för kriminologi och rättspolitik vid Helsingfors universitet, Institutet för välfärdsrätt vid Östra Finlands universitet, Tammerfors universitet och Människorättscentret. I projektet gavs tre forskarrapporter ut under 2021.

Utbildning, kommunikation och påverkansarbete

Under året gav Människorättscentret flera utlåtanden om äldre personers rättigheter som gällde bland annat klientavgifter inom social- och hälsovården, kvalitetsrekommendationer för äldre, palliativ vård och vård i livets slutskede samt inrättande av en äldreombudsman.

Människorättscentrets sakkunniga höll under 2021 flera utbildningstillfällen om de äldres grundläggande och mänskliga rättigheter och självbestämmanderätt för yrkesverksamma inom social- och hälsovården. Människorättscentrets sakkunniga höll dessutom anföranden om de äldres grundläggande och mänskliga rättigheter på många evenemang.

6 Inhemskt och internationellt samarbete om mänskliga rättigheter

Verksamhet inom människorättsdelegationen

Människorättsdelegationen är en del av de nationella människorättsinstitutionerna och centrets viktigaste kanal för samarbete, påverkan och kommunikation.

Den tredje Människorättsdelegationen i ordningen inledde sin fyraåriga mandatperiod 1 april 2020. Delegationen har 38 medlemmar, inklusive specialombudsmän samt representerar för de högsta laglighetsövervakarna och Sametinget. Ordförande för människorättsdelegationen och arbetsutskottet är Människorättscentrets direktör Sirpa Rautio. Vice ordförande är Esa Iivonen, medlem i delegationen.

Som en permanent och lagstadgad sektion under delegationen verkar sektionen för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, det vill säga Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK), samt arbetsutskottet och sektionen för äldre personers rättigheter. Arbetsutskottet deltar i beredningen av delegationens möten.

Människorättsdelegationen sammanträdde fyra gånger under 2021. På grund av coronapandemin hölls alla möten på distans.

På mötena behandlades aktuella teman inom den internationella politiken för de mänskliga rättigheterna i Europarådet och FN:s verksamhet för mänskliga rättigheter, rättsstatens och de mänskliga rättigheternas status i

Opinions of the Human Rights Delegation

- Coronapandemin har en betydande inverkan på tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna - Människorättsdelegationen gav rekommendationer för att trygga rättigheterna
- Utbildning i mänskliga rättigheter bör stärkas i linje med regeringsprogrammet - lärarutbildningen måste ha innehåll om mänskliga rättigheter
- Rätten till inkluderande utbildning för barn med funktionsnedsättning måste garanteras

Finland och Europa samt uppföljningen av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna tillgodoses. Europarådets människorättskommissionär Dunja Mijatovic hördes på delegationens möte den 7 juni 2021. Även andra utomstående experter deltog regelbundet på delegationens möten.

När det gäller uppföljningen av de grundläggande och mänskliga rättigheterna behandlades särskilt verkställandet av Europeiska människorättsdomstolens avgöranden mot Finland och genomförandet av beslut av Europeiska kommittén för sociala rättigheter, statsrådets

handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter och indikatorramen för grundläggande och mänskliga rättigheter samt nätverket för grundläggande och mänskliga rättigheter och dess verksamhet.

Delegationen diskuterade också de senaste internationella rekommendationerna som Finland fått samt återkommande internationella rekommendationer och sätt att främja genomförandet av dem.

Delegationen gav i slutet av 2020 rekommendationer till regeringen om rättsstatsutvecklingen, barns och ungas rättigheter, rättigheter för personer med funktionsnedsättning och äldre samt våld mot kvinnor. Människorättscentret sammanställde och publicerade i början av 2021 utifrån rekommendationerna rapporten Coronapandemins inverkan på tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna - Människorättsdelegationens rekommendationer.

Dessutom tog delegationen ställning till fostran och utbildning om mänskliga rättigheter samt inkluderande undervisning. I det allmänna ställningstagandet om fostran och utbildning om mänskliga rättigheter uppmanades statsrådet och i synnerhet undervisnings- och kulturministeriet att stärka lärarnas långsiktiga grundutbildning och fortbildning om mänskliga rättigheter och garantera permanent finansiering, permanenta strukturer och tillräcklig personal för människorättsutbildningen.

I sitt ställningstagande om inkluderande undervisning uppmanade Människorättscentret och dess människorättsdelegation statsrådet och i synnerhet undervisnings- och kulturministeriet att stärka lärarnas och den pedagogiska personalens kunskaper om inkludering och hur det genomförs i praktiken, att ge skolorna tillräckliga resurser för att de ska ha möjlighet att genomföra tillräckliga stödåtgärder för att ha inkluderande undervisning och öka medvetenheten om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess förpliktande karaktär.

Övrigt inhemskt samarbete

Utredning om grundläggande och mänskliga rättigheter

Under verksamhetsåret inledde Människorättscentret en utredning om nationella aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter. I den behandlas de högsta laglighetsövervakarna, de nationella människorättsinstitutionerna, specialombudsmännen samt diskriminerings- och jämställdhetsnämnden. För varje aktörs del granskas deras uppgifter och befogenheter, självständighet och oavhängighet, effektivitet och synlighet, verksamhetsmiljö och resiliens, samarbete och samordning samt observationer om helheten av aktörer inom grundläggande och mänskliga rättigheter. Syftet med utredningen är att ur ett helhetsperspektiv producera information om nuläget för strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna och ge förslag på hur strukturerna kan förtydligas och stärkas.

Utredningen genomfördes genom att intervjua och engagera aktörer inom de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Centret hörde också andra centrala intressegrupper om den helhet som de ovan nämnda aktörerna bildar. I utredningen har man också i stor utsträckning använt sig av befintliga uppgifter.

Utredningen publiceras i juni 2022 tillsammans med en utredning som genomförs på uppdrag av centret och som fokuserar på de europeiska strukturerna för grundläggande och mänskliga rättigheter och tillhörande standarder. Den europeiska utredningen kompletterar den nationella utredningen och behandlar strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna ur ett bredare perspektiv än Finlands kontext.

Medlemskap i arbetsgrupper

Kommissionen för bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (NAPE) - SHM - 21.1.2021–20.1.2025. NAPE är det samordningsorgan för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet som avses i artikel 10 i Istanbulkonventionen.

Arbetsgruppen som behandlar offentliga samfunds skadeståndsansvar - JM -- 7.8.2021–31.5.2022. Upprättad för att utarbeta ett förslag till reform av lagstiftningen om skadeståndsansvar.

Styrgrupp för projektet Vanhuusiän syrjäytymien kotihoidossa - yleisyys, merkitykset ja interventio./// Ett forskningsprojekt som finansieras av Finlands Akademi. Östra Finlands universitet 2021–2025 En styrgrupp som inrättats för att övervaka forskningsprojektet.

Uppföljningsgruppen för stärkande av klientens och patientens självbestämmanderätt - SHM - 1.9.2021–31.12.2023. Har tillsatts för att följa upp och stödja arbetet för att stärka klientens och patientens självbestämmanderätt, inklusive beredningen av lagstiftning.

Ett förnybart och kompetent Finland 2021–2027. Övervakningskommittén för EU:s regional- och strukturpolitiska program - Statsrådets kansli - Programperiod 2021–2027. Har inrättats för att följa upp programmets genomförande, genomslagskraft och resultat.

Styrgruppen för den nationella barnstrategin. Statsrådets kansli - 15.11.2021–30.4.2023. Har inrättats för att stödja planeringen och genomförandet av utbildningshelheten om barnets rättigheter och i synnerhet barnens delaktighet i den nationella barnstrategin och för att följa upp genomförandet av den.

Arbetsgruppen för handlingsprogrammet mot rasism och för goda relationer. Justitieministeriet 18.3.2020–31.12.2023. Med utgångspunkt i lägesbedömningen planerar arbetsgruppen en åtgärdshelhet för att bekämpa rasism och främja goda befolkningsrelationer inom olika områden i samhället.

Uppföljningsgruppen för diskriminering. Justitieministeriet 2015-. Syftet med gruppen är att utveckla ett system för uppföljning av diskriminering, så att information om diskriminering av olika befolkningsgrupper fås på ett mer heltäckande och systematiskt sätt och så att informationen utnyttjas som stöd för beslutsfattandet.

Statsrådets nätverk för grundläggande och mänskliga rättigheter - justitieministeriet - 12.2.2020–31.12.2023.

Syftet med nätverket är att stärka tillgodoseendet av grundläggande och mänskliga rättigheter genom att förbättra informationsgången och samarbetet i statsrådets verksamhet i frågor som gäller de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Statsrådets handlingsplan för de grundläggande och mänskliga rättigheterna 2020–2023: Utveckling av uppföljningen av hur de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Inom projektet bereds och genomförs Finlands tredje nationella handlingsplan för de grundläggande och de mänskliga rättigheterna 2020–2023. I handlingsprogrammet utvecklas strukturerna för de grundläggande och mänskliga rättigheterna genom att stärka uppföljningen av hur rättigheterna tillgodoses i Finland.

Delegationen för internationella människorättsärenden 2019–2023.

Internationellt och europeiskt samarbete om mänskliga rättigheter¹⁷

Människorättscentret representerar i huvudsak Finlands nationella människorättsinstitution i internationellt och europeiskt människorätts-samarbete mellan nationella nätverk av människorättsinstitutioner. Rättsstatsfrågor och de orosmoment som är förknippade med dem i Europa diskuterades flitigt under året i samarbetet mellan institutionerna samt i deras rapportering samt på deras evenemang och utbildningar.

Centrets sakkunniga var ordförande för ENNHRI:s juridiska arbetsgrupp. Arbetsgruppens arbete fokuserade under 2021 på att främja det nationella genomförandet av Europeiska människorättsdomstolens avgöranden och skapa verktyg som underlättar det. Det främjande arbetet gjordes också genom att bereda en intervention av tredje part i två av Europadomstolens fall som gällde klimatförändringen. Endast i det senare fallet beviljade domstolen tillstånd för intervention av tredje part.¹⁸ Det tidigare bakgrundsarbetet om klimatförändringens konsekvenser för de mänskliga rättigheterna publicerades i form av en temapublikation från ENNHRI¹⁹. Dessutom bereddes ett temadokument om effekterna av EU:s direktiv om terrorismbekämpning.

Centrets sakkunniga deltog också aktivt i ENNHRI:s arbetsgrupper om bland annat ekonomiska och sociala rättigheter, rättigheter för personer med funktionsnedsättning, rättigheter för äldre och företagsansvar.

I december valde ENNHRI:s generalförsamling in Människorättscentret/Finlands nationella människorättsinstitution i styrelsen och centrets

direktör till styrelseordförande för en treårsperiod från och med den 31 mars 2022.

Det intensiva samarbetet med EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) och Europarådet fortsatte också via ENNHRI och även separat. Möten och informationsutbyte ordnades särskilt med Europarådets människorättsfullmäktige. Europarådets människorättsfullmäktige var också huvudtalare på Människorättsdelegationens möte i juni. Samarbetet med FRA gällde stadgan om de grundläggande rättigheterna, rättsstaten och de nationella människorättsinstitutionerna och de standarder som gäller dem. Samarbetet med FN:s organ fokuserade under året särskilt på rättigheter för personer med funktionsnedsättning och äldre och ett nytt tema var miljön och klimatförändringen.

¹⁷ <https://www.manniskorattscentret.fi/om-oss/internationellt-samarbete/>

¹⁸ 53600/20 Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and others v. Switzerland

¹⁹ <https://ennhri.org/news-and-blog/ennhri-publishes-paper-on-climate-change-and-human-rights-in-the-european-context/>

Bilaga 1.

Människorättscentrets personal 2021

Direktör

Sirpa Rautio, ordförande för människorättsdelegationen (2012–)

Sakkunniga

Sanna Ahola, äldre personers rättigheter (2019–)

Mikko Joronen, rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2016–)

Kristiina Kouros, (2012–, tjänstledig från och med 1.6.2019)

Leena Leikas, sekreterare för människorättsdelegationen, uppföljning (2012–)

Susan Villa, äldre personers rättigheter, företagsansvar (2019–), på utbyte på riksdagens internationella avdelning 1.9–31.12.2021

Elina Hakala, projektet utredning om grund- och människorättsaktörer (2021–)

Biträdande sakkunniga och praktikanter

Emmi Kupiainen, t.f. biträdande expert, uppföljning, rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2020–)

Maija Hirvi, t.f. biträdande expert, rättsstatsfrågor, PB 106 § -utredning (2020–2021)

Assistent

Katariina Huhta, förvaltning och ekonomi, mötesarrangemang (2019–)

Bilaga 2.

Människorättsdelegationens medlemmar 2020–2024

1. **Hakonen Kimmo**, underrättelsetillsynsombudsman
2. **Maarianvaara Jukka**, jämställdhetsombudsman
3. **Pekkarinen Elina**, barnombudsman
4. **Puumalainen Mikko**, biträdande justitiekansler
5. **Sakslin Maija**, riksdagens biträdande justitieombudsman
6. **Stenman Kristina**, diskrimineringsombudsman
7. **Talus Anu**, dataombudsman
8. **Juuso Tuomas Aslak**, ordförande, Sametinget
9. **Ali Atik**, JK, VH, verkställande direktör, Lakiasiaintoimisto Allianssi Oy
10. **Angersaari Inga**, SVM, projektchef, Diak
11. **Arikka Laura**, TM, verkställande direktör, stiftelsen Dialogpaus
12. **Caldén Anna**, socionom (YH), koordinator, Samarbetsförbundet kring funktionshinder SAMS
13. **Enache-Kotilainen Anca**, FM, utvecklingschef, Stiftelsen Diakonissanstalten i Helsingfors
14. **Haanperä Outi**, PhD (Economics), ledande sakkunnig, Sitra

15. **livonen Esa**, JM, ledande sakkunnig, Mannerheims Barnskyddsförbund
16. **Juvonen Anu**, MA (Development Studies), verksamhetsledare, DEMO rf
17. **Jylhä Marja**, MD, professor i gerontologi, Tammerfors universitet
18. **Kalliomaa-Puha Laura**, JD, professor i socialrätt, Tammerfors universitet
19. **Kallioniemi Arto**, TD, PeM, professor i religionsdidaktik, Helsingfors universitet
20. **Kupila Sakris**, MK, ordförande, SETA ry
21. **Laajapuro Niina**, pol.mag, MBA, chef för människorättsarbetet, Amnesty International Finländska sektionen
22. **Laukkanen Janne**, JM, SVM, direktör (kommunikation och påverkan), Juristförbundet
23. **Mahlamäki Pirkko**, FM, JM, generalsekreterare, Handikappforum
24. **Mattila Kaari**, PD, generalsekreterare, Förbundet för mänskliga rättigheter
25. **Mattila Yrjö**, PD, JL, VH, juridisk konsult, Närståendevårdarnas förbund
26. **Mäki-Petäjä-Leinonen Anna**, JD, docent, direktör, Institutet för välfärdsrätt/ Östra Finlands universitet
27. **Nuotio Kimmo**, JD, professor i straffrätt, Helsingfors universitet
28. **Ojanen Tuomas**, JD, docent, professor i statsförfattningsrätt, Helsingfors universitet
29. **Okkonen Laura**, fil. stud., Senior Human Rights Manager, Vodafone Group Plc
30. **Ollus Natalia**, JD, PM, direktör, Europas kriminalpolitiska institut (HEUNI)
31. **Rankinen Lea**, DI i miljöteknik, chef för hållbarhet och samhällskontakter, Paulig Group
32. **Salminen Mirva**, SVM, forskare, Lapplands universitet
33. **Sood Nitin**, PM, BA (Liberal Arts and Sciences), likabehandlingsplanerare, Helsingfors stad
34. **Suomu Katariina**, SVM, verksamhetsledare, Minnesförbundet
35. **Suurpää Leena**, PD, docent, chef för de ungas skyddshusverksamhet, Finlands Röda Kors
36. **Teittinen Antti**, SVD, docent, forskningschef, Kehitysvammaliitto
37. **Thors Astrid**, jur.kand., VH
38. **Viljanen Jukka**, FöD, professor i offentlig rätt, Tammerfors universitet

Medlemmar i människorättsdelegationens arbetsutskott 2020–2022

1. **Esa livonen** (vice ordförande)
2. **Atik Ali**
3. **Inga Angersaari**
4. **Niina Laajapuro**
5. **Pirkko Mahlamäki**
6. **Laura Okkonen**
7. **Nitin Sood**
8. **Astrid Thors**

Bilaga 3.

Sektionernas medlemmar

Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK) 2020–2024

Anna Calden

Pirkko Mahlamäki

Yrjö Mattila

Antti Teittinen

Sakkunnigledamöter

Människorättskommittén – **Mikko Joronen**

Justitieombudsmannen – **Minna Verronen**

Utomstående sakkunniga

Elina Nieminen (Invalidförbundet rf)

Markku Jokinen (Finlands Dövas Förbund rf)

Sari Kokko (Synskadades förbund rf)

Pirkko Justander (Ruseti - Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys ry)

Anssi Karhu (Me Itse ry, Kotka underavdelning)

Sektionen för äldres rättigheter 2020–2024

Marja Jylhä

Laura Kalliomaa-Puha

Pirkko Mahlamäki

Yrjö Mattila

Anna Mäki-Petäjä-Leinonen

Laura Okkonen

Katariina Suomu

Utomstående sakkunniga

Virpi Dufva

Lotta Hämeen-Anttila

Päivi Topo

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi